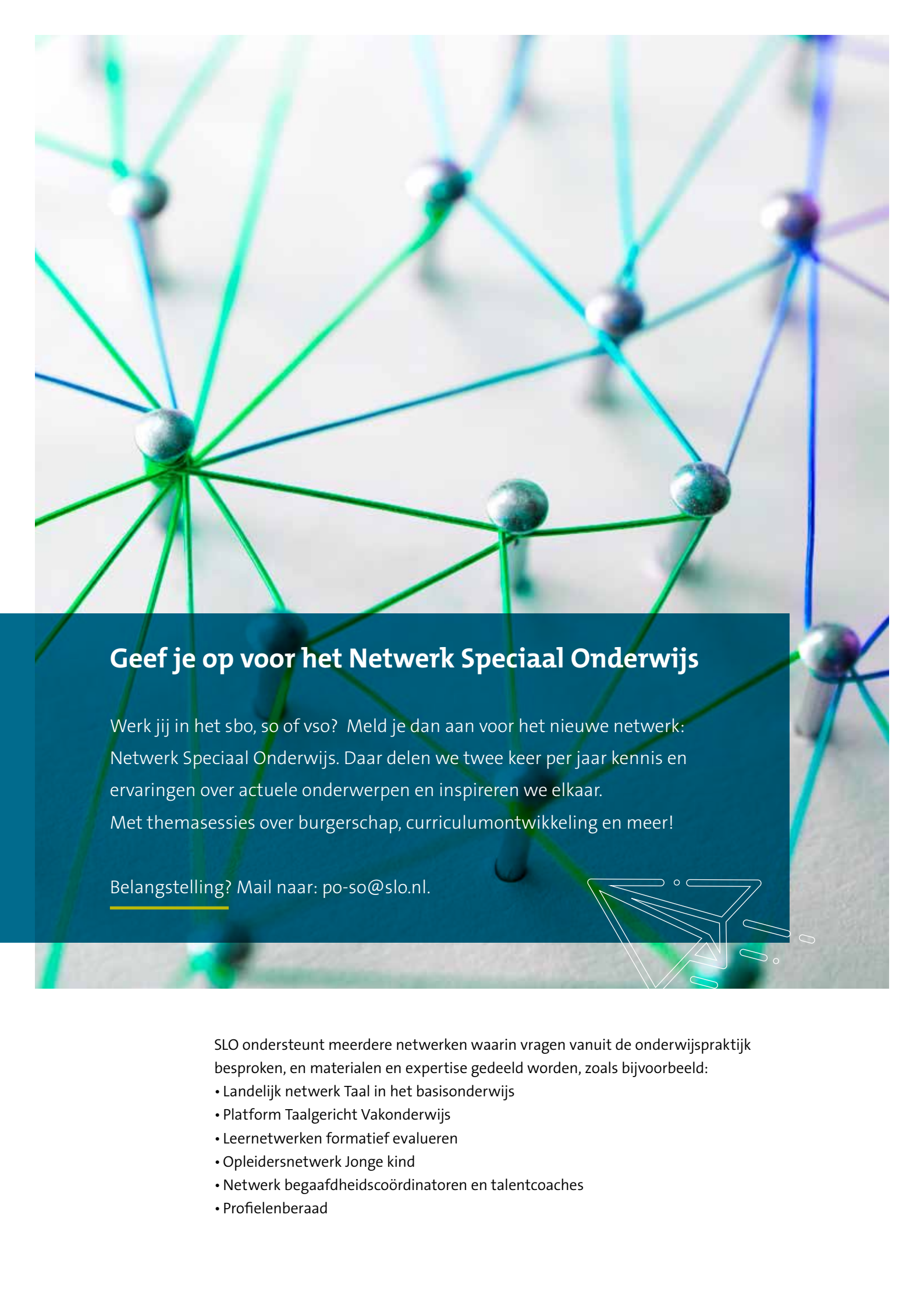

Nieuw examenprogramma informatica is superleuk

- Gelijke kansen voor elke leerling
- Goed lezen = graag lezen, en andersom
- Reflecteren op jezelf en de wereld met ITHAKA

Geef je op voor het Netwerk Speciaal Onderwijs

Werk jij in het sbo, so of vso? Meld je dan aan voor het nieuwe netwerk: Netwerk Speciaal Onderwijs. Daar delen we twee keer per jaar kennis en ervaringen over actuele onderwerpen en inspireren we elkaar. Met themasessies over burgerschap, curriculumontwikkeling en meer!

Belangstelling? Mail naar: po-so@slo.nl.

SLO ondersteunt meerdere netwerken waarin vragen vanuit de onderwijspraktijk besproken, en materialen en expertise gedeeld worden, zoals bijvoorbeeld:

- Landelijk netwerk Taal in het basisonderwijs
- Platform Taalgericht Vakonderwijs
- Leernetwerken formatief evalueren
- Opleidersnetwerk Jonge kind
- Netwerk begaafdheidscoördinatoren en talentcoaches
- Profielenberaad

Inhoud

Beste lezer,

Het voorjaar verliep behoorlijk anders dan normaal. Niet rustig toewerken naar de examens, de eindtoets of de schoolmusical. De overheidsmaatregelen om de verspreiding van het coronavirus te vertragen, deden een flink beroep op ons improvisatietalent. Met vereende krachten van leraren en ouders kregen bijna 2,5 miljoen leerlingen van 4 tot 18 thuis onderwijs. De inzet van ICT in het onderwijs was in een klap een gegeven.

Maar hoe zorg je dan dat alle leerlingen zo goed mogelijk onderwijs krijgen? Als de planning indikt, op welke leerdoelen en inhouden zet je dan in? Met plotseling afstandsonderwijs kwamen ook de leerplankundige vragen op. SLO'ers hebben zoveel mogelijk vragen van scholen beantwoord. En gezien het hoge bezoekersaantal van onze website hebben we daar hopelijk veel leraren en schoolleiders mee kunnen helpen.

Hebben je leerlingen dit schooljaar hun leerdoelen behaald, of schuif je onderwerpen door naar het volgende jaar? In dit magazine geen advies of uitsluitsel daarover, maar hopelijk wel veel inspiratie voor het onderwijsprogramma in 2020-2021.

Na dit roerige voorjaar wensen wij je een mooie, ontspannen zomer toe!

Marcia Joosen
Hoofdredacteur, m.joosen@slo.nl

4 Gelijke kansen voor elke leerling

7 En ineens was alles anders...

8 Nieuw examenprogramma informatica

11 Reisgids voor persoonlijke reflectie bij Grieks en Latijn

12 Uitgelicht

14 Wie goed leest, leest graag, en andersom

17 Jongeren leren om beter met geld om te gaan

18 Hoe staat het nu met Curriculum.nu

NB. De foto's bij de artikelen zijn deels archiefphoto's en hebben niet per se een directe relatie met het verhaal.

Colofon

SLO Context is een uitgave van SLO.

ISSN 1878-7339

© SLO, Enschede, 2020.
Gehele of gedeeltelijke overname van onderdelen uit dit magazine is alleen toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Redactie: Willem Rosier, Marcia Joosen,

Sanne Tromp, Christel Broekmaat

Eindredactie: Christel Broekmaat

Opmaak: Simone Analbers

Fotografie cover: Paul Rapp

Druk: Drukkerij Roelofs, Enschede

Met dank aan: Aisa Amagir, Ru Dahm, Amiel Engel, Lisa Hulshof, Stijn Janse, Kirsten Kingma, Jacqueline Nijenhuis-Voogt, Kokkie van Oeveren, Jasmijn Scholtens, Renske Smetsers, Rita Tieleman, Monique Volman, Lucas Wassink, Karin Westerbeek

Bestel- & informatie-adres vanaf 1 juli 2020

SLO
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T 033 4840 840
E info@slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)
 [SLO.expertisecentrum](https://www.facebook.com/SLO.expertisecentrum)

>> slo.nl

Achterstand compenseren en ieders eigenheid waarderen: dat werkt

Gelijke kansen voor elke leerling

Sommige leerlingen hebben moeite met de Nederlandse taal, maar spreken wel meerdere andere talen. Misschien vinden ze zinsopbouw lastig, omdat die in hun moedertaal anders is. Een leraar die daar oog voor heeft, kan hen beter helpen. En, minstens zo belangrijk: als de leraar de waarde erkent van wat leerlingen wél weten en kunnen, voelen zij zich meer thuis en gaan ze beter leren.

Wat is kansengelijkheid?

Schoolsucces is afhankelijk van de achtergrondkenmerken van leerlingen zoals opleiding en inkomen van de ouders, moedertaal en etniciteit. Kansengelijkheid gaat over het voorkomen of opheffen van de invloed van deze kenmerken op schoolsucces.

Er is al veel kennis beschikbaar over hoe je gelijke onderwijskansen kunt bevorderen, en hier komen steeds nieuwe inzichten bij. Scholen die zijn betrokken bij de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam (WOA), boeken successen met het toepassen van deze inzichten en helpen ook om nieuwe kennis te verwerven. Monique Volman, hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam en lid van de Raad van Toezicht van SLO, pleit voor een onderzoekende houding bij scholen. “Als je dingen in je eigen situatie gaat uitproberen, is het belangrijk om zicht te krijgen op of het werkt en onder welke condities.”

Hoge verwachtingen

Veel verwachten van leerlingen: dat blijkt bijvoorbeeld goed te werken. Onderzoek wijst uit dat leerlingen zich gaan gedragen naar de verwachtingen die leraren uitstralen. Het hebben van hoge verwachtingen is dus belangrijk. Annette van der Laan van SLO: “Vaak maken docenten onbewust en onbedoeld toch nog onderscheid tussen leerlingen, en die voelen dat aan. Het is goed om je bewust te worden van je drijfveren en te oefenen in het hebben van hoge verwachtingen, los van de achtergrond van leerlingen.”

Bewust differentiëren

Differentiëren wordt gezien als een effectieve manier om alle leerlingen op hun eigen niveau aan te spreken. Daarom wordt in het voortgezet onderwijs op veel scholen vanaf leerjaar 1 gewerkt met zo veel mogelijk homogene klassen. Maar uit onderzoek blijkt dat het werken in vaste niveaus de verschillen tussen leerlingen kan vergroten. Het risico bestaat dat het onderwijs in de laagste niveaus minder uitdagend is. De verschillen tussen de niveaus worden dan snel groter en opstroom wordt steeds moeilijker. Bredere brugklassen werken beter, als er gezorgd wordt voor voldoende uitdaging voor alle leerlingen. Dat vraagt soms om differentiatie, maar niet op een manier die leerlingen 'vastpint' aan een niveau. Daar komt bij dat het vaak ook niet voor alle vakken dezelfde leerlingen zijn die 'voorop lopen' of juist moeite hebben met het vak. En er is nog een reden waarom het goed is om leerlingen met diverse niveaus en achtergronden samen te brengen: zo leren ze omgaan met verschillen en krijgen ze begrip voor elkaars achtergronden. Het bevorderen van sociale cohesie is óók een taak van de school.

'Oefen in het hebben van hoge verwachtingen, los van de achtergrond van leerlingen'

Voortbouwen op taalontwikkeling

Leerlingen komen met uiteenlopende taalvaardigheden de klas binnen. Dat er thuis een andere taal wordt gesproken, is op zich geen probleem, zegt Nynke Jansma van SLO. "Als er sprake is van taalontwikkeling, kun je daar op voortbouwen. Er is meer achterstand wanneer er thuis weinig met de leerling wordt gesproken, er een beperkt vocabulaire wordt gebruikt en weinig wordt (voor)gelezen."

Monique sluit zich hierbij aan. De WOA, waarbij zij betrokken is, onderscheidt de compenserende en waarderende aanpak. "Wanneer leerlingen thuis minder Nederlandse taal meekrijgen, compenseer je dat met aandacht voor de taalvaardigheid. Bij de waarderende aanpak houd je rekening met dat ze thuis wel degelijk andere talen spreken. En heb je aandacht voor wat leerlingen allemaal wel weten en kunnen.

Ze kennen misschien Thea Beckman niet, maar kunnen wel hele stukken uit de Koran citeren. Er zijn steeds meer projecten rond meertaligheid, waarbij in de klas wordt stilgestaan bij de verschillende talen die leerlingen spreken. Je kunt een leerling een les over een

taal laten geven, of op basis van dingen die leerlingen kunnen en weten, projecten opzetten waarbij je hen even in het zonnetje zet."

Verborgen kennisbronnen waarderen

De WOA heeft net een onderzoek afgerond naar de verborgen kennisbronnen van leerlingen. Daarbij gebruiken leraren de kennis en ervaring die jongeren meebrengen als opstap om verder te leren. Een voorbeeld: "Een leerling die vaak nogal druk en storend aanwezig is, blijkt tijdens een project over de Tweede Wereldoorlog enorm veel te weten over de atoombom. De leraar geeft hem de ruimte en hij gaat vertellen. De klas is helemaal stil. Na afloop krijgt hij een spontaan applaus. De leerlingen hebben iets geleerd en gaan die jongen op een andere manier bekijken."

Ouders

Natuurlijk zijn de ouders heel belangrijke partners bij het vergroten van onderwijskansen. In het boekje met resultaten van de eerste drie jaar van de WOA staan verschillende onderzoeken naar ouderbetrokkenheid beschreven. Deze gaan bijvoorbeeld over de vraag hoe je als school kunt bevorderen dat ouders met verschillende achtergronden elkaar meer ontmoeten.

Vroeg voorsorteren

De overstap van het primair naar het voortgezet onderwijs is een bepalend moment. Leerlingen kunnen terecht in zeven verschillende richtingen, van vmbo basis tot en met gymnasium. "Ons systeem is net een sjoelbak", zegt Annette. "Wie eenmaal in een bepaald vakje zit, komt daar niet zo snel meer uit." Het Nederlandse onderwijsstelsel maakt het lastig om naar een ander niveau door te stromen. Sommige scholen doen daar nog een schepje bovenop door bijvoorbeeld

5 slo

te werken met ‘smalle’ brugklassen en schoolsoorten op verschillende locaties te huisvesten. Dan worden de verschillen tussen docententeams en programma's nog groter. “Maar ook als het stelsel zou veranderen, komen er leerlingen binnen met allerlei achtergronden en verschillende taalvaardigheden. Gelukkig kunnen scholen ook binnen het huidige stelsel al veel doen”, zegt Annette.

De school kan het niet alleen

Het onderwijs heeft een belangrijke rol bij het vergroten van de kansengelijkheid, zegt Monique.

“Maar we kunnen het niet alleen. Dit is een belangrijke opgave voor maatschappij en politiek.” Monique wijst erop dat, nu er corona heerst, het bevorderen van de kansengelijkheid extra aandacht verdient. “Je merkt hoe belangrijk de school is als fysieke ontmoetingsplaats. Ongelijkheden worden scherper. Het is belangrijk dat jongeren naar een plek kunnen waar iemand aandacht voor ze heeft en ze worden geholpen om zich verder te ontwikkelen. Als we allemaal weer naar school kunnen, moeten we goed bekijken welke achterstanden moeten worden verholpen.”

slo 6

Kansen bieden in plaats van uitsluiten

Dit jubileumboek van Sardes biedt actuele wetenschappelijke inzichten over gelijke kansen in het onderwijs. De auteurs beschrijven elk vanuit hun eigen achtergrond en expertise op welke manier verschillen ontstaan, wat de oorzaken daarvan zijn, welke oplossingen er in de loop der tijd gezocht zijn en welk resultaat dat heeft gehad. Naast de bijdragen vanuit een overkoepelend - sociologisch perspectief komen ook specifieke aspecten naar voren, zoals taalstimulering, ouderbetrokkenheid, voor- en vroegschoolse educatie en de overgang van voorschools naar school en overgangen tussen de verschillende onderwijstypen die met name voor jongeren uit achterstandssituaties kwetsbare momenten vormen.

>> www.sardes.nl

Meer informatie

- Kansengelijkheid in het onderwijs:
>> slo.nl/thema/meer/kansengelijkheid/
- Resultaten en publicaties van verschillende WOA-projecten:
>> woa.kohnstamminstituut.nl

En ineens was alles anders...

Half maart veranderde ieders wereld. De overheid nam verstrekende maatregelen om het coronavirus onder controle te houden. Scholen werden gesloten en veel mensen bleven thuis. Leraren gingen digitaal lesgeven en ouders begeleidden hun kinderen bij de lessen. Vier SLO'ers aan het woord.

“Lucht geven aan leraren was ons streven”

Monique van der Hoeven,
manager primair onderwijs

Half maart, ineens werd alles anders en was niets meer vanzelfsprekend. De scholen gingen dicht, leraren gaven les op afstand en ook leerlingen werkten thuis. Help! Hoe pak ik dat aan? Welke inhoudelijke keuzes kan ik maken als leraar? Waar kan ik de komende tijd de focus op leggen? Welke digitale hulpmiddelen zijn zinvol en doelgericht in te zetten en hoe zorg ik ervoor dat leerlingen niet alleen bezig zijn maar ook iets leren?

Terechte vragen waar de PO-Raad ons ook voor benaderde. Om een beetje lucht te geven en om richting te bieden. Samen met de sectorraad, de uitgevers en het ministerie van OCW zijn we aan de slag gegaan. Elke dag hadden we crisisberaad om goed af te stemmen en in een mum van tijd leverden collega's suggesties en tips aan. Niet alleen voor het primair onderwijs, maar ook voor het speciaal onderwijs. Voor het voortgezet onderwijs vulden onze collega's de website >> vo.lesopafstand.nl met informatie die voor die sector zinvol was.

Als schoolleider of teamleider (online) teamgesprekken voeren over de geleerde lessen van de afgelopen tijd? Erg belangrijk, omdat onderwijs op afstand en de anderhalve-meter-school ons veel stof tot nadenken geeft. Samen met de VO-raad hebben we daarom een vragenlijst gemaakt die kan helpen een teamgesprek te voeren over persoonlijke ervaringen, kwesties en geleerde lessen.

In een bijpraatoverleg met collega's van VO-raad en SLO concludeerden we dat we vo-scholen niet wilden overladen met nog meer ideeën en materialen. Wat we wel willen is het gesprek in het team bevorderen. De individuele ervaringen over onderwijs op afstand van leraren en schoolleiders zijn namelijk een waardevolle bron om samen te doordenken hoe je als school het onderwijs in de toekomst wilt vormgeven. Heel mooi hoe we in korte tijd onze expertise bundelden: een procesmatig ingestoken gespreksleidraad voor schoolleiders ingestoken vanuit het curriculaire spinnenweb. >> slo.nl/thuisonderwijs/gesprek-leren-afstand/

“Samen in gesprek over lessen op afstand”

Gerdineke van Silfhout
Leerplanontwikkelaar
Nederlands

Ria Brandt
Leerplanontwikkelaar
rekenen/wiskunde

“Coronatijd als referentiepunt voor burgerschapsonderwijs”

Jeroen Bron
Leerplanontwikkelaar M&M, burgerschap

De coronacrisis waarin we ons als mensheid ineens bevonden is voor velen van ons ongekend. Dit heeft gevolgen voor burger-zijn bij jong en oud. Er werd een groot beroep gedaan op ons gedrag in de publieke ruimte, thuis en online. Onze relatie met de overheid is veranderd en de verhouding tussen de kernwaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit is verschoven. We leverden vrijheid in om de zwakkeren in de samenleving te beschermen, maar hoe ver kan de overheid hierin gaan? Werk en school vonden tijdens de quarantaine veelal digitaal plaats. Al deze digitale interactie vraagt om sociaal en respectvol gedrag. Hoe gaan kinderen om met de morele, sociale en economische dilemma's waarmee ze geconfronteerd worden? Wat betekenen de beperking van fysieke vrijheid en de tekorten van goederen voor hen?

De gevolgen van COVID-19 op lange termijn zijn nog niet te overzien. Wat wel helder is: de coronacrisis biedt een voor leerlingen herkenbaar referentiepunt voor het doordenken van basiswaarden, reflectie op ethische dilemma's, een opvatting ontwikkelen over globalisering, handelingsperspectieven te verkennen, digitale omgangsvormen te oefenen en niet te vergeten: het gezellig houden met je huisgenoten!

‘Het is superleuk!’

Nieuw examenprogramma informatica

Aan het begin van het schooljaar is het nieuwe examenprogramma informatica voor havo/vwo ingevoerd. Leerlingen zijn enthousiast, merken docenten. “Ze vinden het vooral leuk dat je bij informatica echt iets maakt én dat je je eigen interesses kunt volgen.”

Fotografie: Paul Rapp

Tekst: Femke van den Berg

‘Ontwerp een educatieve app voor leerlingen van de basisschool.’ Dat is de praktische opdracht voor het vak Informatica waar Lucas Wassink (17) momenteel zijn tanden in zet. De scholier uit 5 vwo van GSG Guido in Amersfoort volgt het keuzethema ‘User Experience’ en heeft leerkrachten en kinderen geïnterviewd om erachter te komen wat zij van een app verwachten. Ook dook hij in de literatuur om te inventariseren wat er al aan educatieve apps op de markt is. “Op basis daarvan heeft hij een programma van eisen opgesteld

en samen met een maatje heeft hij een app ontworpen om Italiaanse woordjes te leren. (zie foto’s p. 10). Dat prototype wordt op dit moment getest.”, vertelt hij enthousiast.

“Handig voor later”

Lucas koos voor informatica, omdat hij veel interesse had in computers en programmeren. “En ik vermoedde ook dat informatica handig zou zijn voor later.”

Klasgenoot Jasmijn Scholtens (17) had dezelfde gedachte. Ze betitelt haar keuze voor informatica wel als een sprong in het diepe. “Ik had vooraf niet echt een idee van de inhoud van het vak. Maar ik vind het superleuk, vooral programmeren, coderen, opmaken. We hebben onder meer kennisgemaakt met HTML, CSS en JavaScript. Met name die laatste vond ik erg interessant. Voor mijn praktische opdracht heb ik samen met een klasgenoot in Greenfoot, een ontwikkelomgeving voor Java, een dodo gemaakt die een ei oppakt. Dat was heel veel werk, want we kregen een stukje code eerst niet goed. Maar toen het uiteindelijk tóch lukte, waren we echt superblij! Het mooie van informatica is dat je echt resultaat ziet van je werk. Ik denk dat ik er later wel verder mee wil!”

‘Vooral programmeren met JavaScript vind ik erg interessant’

Creatief knutselen

Jacqueline Nijenhuis-Voogt, docent informatica bij GSG Guido in Amersfoort, ziet vaak dat leerlingen lol hebben in ‘haar’ vak. “Ik heb bij vierdeklassers geïnventariseerd wat ze van informatica vinden. Zij vertelden dat vooral het creatieve aspect hen aanspreekt. Tegelijkertijd vinden ze informatica af en toe best veel werk. Maar dat komt ook, doordat ze de lat voor zichzelf soms hoog leggen.”

Ook Kirsten Kingma, die momenteel de keuzemodule ‘Physical Computing’ verzorgt op het Montessori College in Nijmegen, ziet dat leerlingen het leuk vinden om te ‘knutselen’ bij informatica. “Physical Computing gaat erover, hoe je computers benut voor het ontwikkelen van robots. Leerlingen gaan onder meer aan de slag met een Tamagotchi: een virtueel huisdier dat ze zelf opvoeden”, vertelt ze. Eerst beschrijven ze de verschillende gemoedstoestanden van de Tamagotchi. Hij is bijvoorbeeld blij als je hem aait, maar verdrietig als je hem schudt. Deze veranderingen in het humeur van het ‘huisdier’ geven de leerlingen weer in zogeheten ‘toestandsdiagrammen’. Vervolgens gaan ze programmeren en implementeren, met een micro:bit (een soort minicomputer). Deze toont dan een vrolijke smiley als de Tamagotchi wordt geaaid en een bedroefde smiley bij schudden. “Dat vinden leerlingen natuurlijk heel leuk!”

Slimme toepassingen

Vorig jaar deden verschillende scholieren van het Montessori College mee met de Steam Cup Challenge, een programmeerwedstrijd. ‘Jongeren hebben soms verbluffend goede ideeën’, aldus docent Renske Weeda.

Zo bedachten Lisa Hulshof en Ru Dahm de Safe:Bit, een slimme polsband die met een snelheidsmeter een val detecteert. Ze kwamen op dit idee door vrijwilligerswerk dat ze deden bij een zorginstelling voor ouderen. Die dragen vaak een alarmknop, maar na een val zijn ze soms te verward - of niet meer in staat - om erop te drukken. De Safe:Bit lost dit probleem op door zelf snel te reageren op een val en de verzorger automatisch (met een geluid) te waarschuwen als hij de val registreert. De verzorger kan meteen ook de locatie zien waar de oudere zich vermoedelijk bevindt. “Met hun uitvinding behaalden de studenten de publieksprijs!”, zegt Renske trots. Ook Stijn Janse en Amiel Engel schopten het tot de laatste tien: zij bedachten een kopje dat zelf aangeeft of de thee/koffie op de gewenste temperatuur is. Grappige bijkomstigheid: terwijl de koffiedrinker/theeleut wacht tot het drankje is afgekoeld, kan hij/zij ondertussen een simpele versie van het spelletje Tetris spelen.

Groeiende belangstelling

Uit cijfers van DUO blijkt dat in 2015-16 ongeveer 12 procent van het totale aantal havo/vwo-leerlingen het keuzevak informatica koos. De docenten verwachten dat de belangstelling zal groeien, mede dankzij het nieuwe examenprogramma. “Vooral bij leerlingen met het profiel ‘Natuur & Techniek zie je al dat de interesse toeneemt”, zegt Renske Weeda, die ook informatica geeft op het Montessori College. De docenten zijn blij met de groeiende interesse, want lange tijd zat het vak informatica op de Nederlandse scholen een beetje in het slop. Het examenprogramma voor havo en vwo stamde uit 1998 en werd lang niet noemenswaardig aangepast aan de technologische ontwikkelingen en de invloed daarvan op de maatschappij, op kleine wijzigingen in 2007 na. Maar actuele onderwerpen als het world wide web, smartphones en sociale media kwamen er niet in voor. In 2012 adviseerde de KNAW om het vak grondig te vernieuwen. Twee jaar later vroeg OCW aan SLO te onderzoeken wat nodig was om een actueel en aantrekkelijk onderwijsprogramma voor informatica te realiseren. Dat leidde tot een advies voor een nieuw examenprogramma, dat ‘handen en voeten’ kreeg in samenwerking met vakdidactici, het ICT-bedrijfsleven, onderzoekers en natuurlijk informatica-docenten. Zij ontwikkelden onder meer les- en toetsmateriaal.

Concepten en contexten

De inspanningen van deze partijen leidden ertoe dat er sinds de zomer van 2019 een nieuw examenprogramma ligt met een breed karakter. “Leerlingen van alle profielen kunnen het kiezen”, zegt Renske. De basis wordt gevormd door stabiele concepten die langere tijd bruikbaar blijven. “Deze kunnen worden ingevuld met

Keuzethema's

Het examenprogramma bevat twaalf keuzeonderdelen:

1. Algoritmiek, berekenbaarheid en logica
2. Databases
3. Cognitive Computing (kunstmatige intelligentie)
4. Computerarchitectuur
5. Security
6. Usability (de mate waarin een interactief systeem de gebruiker in staat stelt effectief, efficiënt en comfortabel in een gegeven omgeving zijn taak te voltooien)
7. Maatschappelijke en individuele invloed van informatica
8. Programmeerparadigma's (welke verschillende uitgangspunten zijn er om computerprogramma's te schrijven, waarin verschillen ze?)
9. Netwerken
10. Physical computing (hoe programmeer je een robot om een probleem van mensen op te lossen?)
11. Computational science (modellen en simulaties: hoe zet je informaticatechnieken in ten behoeve van andere wetenschappen/disciplines?)
12. User experience (hoe ervaren gebruikers interactie met computersystemen?)

Deze is vastgelegd in een verplicht kernprogramma, bestaande uit een *domein vaardigheden* (ontwerpen en ontwikkelen, informatica hanteren als perspectief, samenwerken en interdisciplinariteit, overige informaticaspecifieke vaardigheden) en vijf *inhoudelijke kennisdomeinen*: grondslagen, informatie, programmeren, architectuur en interactie (tussen informatica en omgeving). Bovendien zijn er twaalf keuzeonderdelen, die aansluiten bij verschillende domeinen uit het kernprogramma (zie kader). Het vak wordt afgesloten met een schoolexamen in plaats van een centraal examen, omdat dit de docenten meer vrijheid geeft om aan te sluiten bij actuele ontwikkelingen.

Zowel op de GSG Guido als het Montessori College hebben de eerste groepen leerlingen dit jaar examen gedaan volgens het nieuwe programma. Op beide scholen is dit goed verlopen, aldus de docenten.

'Leerlingen vinden het fijn om 'creatief te puzzelen' bij informatica'

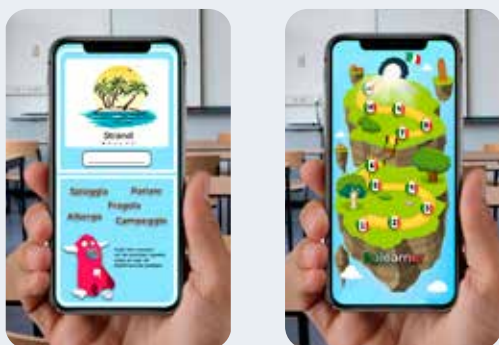
Meer keuzes

Kirsten, Jacqueline en Renske zijn te spreken over het nieuwe examenprogramma. "Het is goed dat er zowel aandacht is voor de inhoud als voor de vaardigheden. Ook is het mooi dat er enerzijds aandacht is voor een vaste kern én dat het anderzijds mogelijk is om te differentiëren, dankzij de keuzethema's", stelt Jacqueline. "Leerlingen kunnen meer hun eigen interesses volgen. Al is de keuzevrijheid in de praktijk soms ook een uitdaging. Je wilt immers ook klassikale momenten creëren, waarin je met de groep reflecteert op vragen als: Wat heb je gedaan? Wat leer je ervan? Hoe kun je dat elders toepassen? Het is zoeken naar een goede balans tussen klassikale instructie en reflectie en zelfstandig werken." Renske: "Het nieuwe examenprogramma leert leerlingen gestructureerd en analytisch denken over ICT. Dat kan gaan over alledaagse dingen. Als internet traag werkt, waar kan dit dan aan liggen? Wat zou de oplossing kunnen zijn? Daar hebben leerlingen veel aan. Niet alleen als ze straks misschien verder willen met informatica, maar ook als ze in een andere sector terechtkomen. ICT is tegenwoordig immers verweven met de hele maatschappij." Kirsten: "Het programma geeft leerlingen goede basiskennis mee. Bovendien kun je actuele en aantrekkelijke opdrachten aanbieden, passend bij de leerlingen van nu."

variabele contexten", vertelt Jacqueline. Ze geeft een voorbeeld. "Bij het keuzethema 'Algoritmiek' gaat het onder meer over het concept 'de kortste rondrit' in netwerken. Het probleem kan bijvoorbeeld zijn: wat is de efficiëntste route voor een pakketbezorger die een aantal pakjes in de wijk moet bezorgen? Kun je daar een algoritme voor bepalen? Maar de context kan ook zijn: hoe bezoek je op de open dag van het vervolgonderwijs het meest efficiënt een aantal kraampjes? Het concept blijft hetzelfde, maar de context kun je dus afstemmen op de leefwereld van leerlingen."

Kernprogramma's en keuzethema's

Alle leerlingen die informatica-examen doen, moeten over dezelfde basiskennis beschikken.

Prototype app 'User Experience'

Reisgids voor persoonlijke reflectie bij Grieks en Latijn

Het hoofddoel van de vakken Grieks en Latijn is het reflecteren op jezelf en de wereld waarin je leeft, aan de hand van teksten uit de oudheid. Daarom onderzocht Kokkie van Oeveren hoe taal en cultuur geïntegreerd kunnen worden in het literatuuronderwijs klassieke talen, zodat leerlingen kunnen reflecteren op het eigene via het vreemde. Ze ontwikkelde de ITHAKA-aanpak, waarmee docenten zelf hun lessen vorm kunnen geven. In deze reisgids meer over de reis van leerling en docent naar hun 'Ithaka'.

De geschiedenis van ITHAKA

Kokkie van Oeveren is docente en vakdidactica Griekse en Latijnse taal en cultuur aan de Vrije Universiteit Amsterdam. "Binnen de vakken Grieks en Latijn draait het om het vertalen van oude teksten", vertelt ze. "Deze oude teksten kunnen fungeren als een spiegel, waarmee leerlingen kunnen reflecteren op zichzelf en hun wereld. Denk aan het verhaal van Icarus. Zijn vader ontwierp vleugels en tartte daarmee alle natuurwetten. Dat kostte Icarus het leven. Deze tekst geeft leerlingen de kans om na te denken over de voor- en nadelen van technologische ontwikkeling." Om reflectie op het eigene via het vreemde mogelijk te maken, moeten taal en cultuur geïntegreerd worden in lessen Grieks en Latijn. Tijdens haar promotieonderzoek onderzocht Kokkie hoe docenten dat kunnen doen. Met hulp van 54 docenten klassieke talen ontwierp ze een vakdidactisch instrument, het ITHAKA-instrument. Op verzoek van SLO ontwikkelde ze op basis daarvan docentenmateriaal. Aan de hand daarvan kunnen bovenbouwdocenten hun lessen richten op persoonlijke reflectie.

De bestemming: waarom naar Ithaka?

Dé reiziger uit de oudheid was Odysseus en het eiland Ithaka was zijn thuis. Het ITHAKA-instrument gebruikt zijn reis naar huis na de Trojaanse oorlog als metafoor voor de reis die leerling en docent maken aan de hand van een klassieke tekst. Deze reis leidt een leerling naar zijn eigen Ithaka.

Zeker doen op weg naar ITHAKA: de reisroute

De reis naar ITHAKA is pittig. Bouw daarom onderweg genoeg tussenstops in. Leg bij voorkeur deze reisroute af:

- **Vorbereiding:** kies een thema en maak een plan voor het bereiken van Ithaka.
- **Vertrek:** neem de tijd voor het leesproces en laat de tekst verschillende keren lezen om te zorgen dat die beklijft. Begin met de globale inhoud, vervolg met het begrip van tekstdelen en laat de tekst daarna samenvatten door de leerling. Laat hen bijvoorbeeld een strip maken van het verhaal of foto's zoeken die bij erbij passen.
- **Reis terug in de tijd:** bespreek hoe iemand uit de oudheid dit verhaal las en zorg zo voor context.

- **Een rit naar het eigene:** hoe kunnen leerlingen de tekst gebruiken om naar zichzelf te kijken? Maak inspirerende tussenstops in de kunst. Hoe keken kunstenaars tegen het thema aan? Trek het verhaal door naar actuele onderwerpen en start het debat.
- **Aankomst op eindbestemming ITHAKA:** het vreemde is onderdeel geworden van het eigene.

Bagage: wat heb je nodig tijdens je reis?

Onmisbaar tijdens je reis is het docentenmateriaal dat Kokkie ontwikkelde voor de ITHAKA-aanpak en dat te vinden is via de website van SLO:

1. De docentenhandleiding *Op reis naar ITHAKA*, met de uitgangspunten van het vakdidactisch instrument.
2. Het ITHAKA-instrument: een stappenplan voor het ontwerp van literatuurlessen waarin taal en cultuur geïntegreerd zijn.
3. Een uitgewerkt voorbeeld van het ITHAKA-instrument.
4. De ITHAKA-toetsmatrijs met voorbeelden van toetsvragen.

Let op: gevaren onderweg

Geen enkele reis is zonder 'gevaar' en dat geldt ook voor de reis naar ITHAKA. De reisvoorbereiding is bijvoorbeeld intensief, dus begin met teksten die je goed kent. De reis levert goede debatten op, maar maak er geen les maatschappijleer van. Houd vast aan de tekst en grijp terug op je doel: de tekstinhoud en de leerling bij elkaar brengen.

Alle materialen voor de ITHAKA-aanpak zijn te vinden op: www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/klassieke-talen/ithaka/

11 slo

Ervaringen van reizigers

"De ITHAKA-methode zorgt voor meer focus in mijn onderwijs"

"ITHAKA levert waardevolle gesprekken en inzichten op"

"Ik begrijp de tekst nu beter, ITHAKA helpt me ook bij het vertalen"

WIST JE DAT WE OOK ACTIEF ZIJN OP SOCIAL MEDIA? VOLG ONS OP LINKEDIN, FACEBOOK EN TWITTER EN BLIJF OP DE HOOGTE VAN DE LAATSTE ONTWIKKELINGEN, INTERESSANTE VERHALEN EN NIEUWS OP HET GEBIED VAN CURRICULUMONTWIKKELING, SLO-ACTIVITEITEN EN -PROJECTEN.

COMPANY/SLO

@SLO_nl

SLO.EXPERTISECENTRUM

ONDERWIJS OP AFSTAND, ERVARINGEN EN GOOD PRACTICES

De huidige onderwijssituatie vraagt veel van docenten en leerlingen maar het levert ook iets op. In een serie blogs delen SLO'ers en leraren uit ons netwerk ervaringen en inzichten die zij in deze tijd van thuisonderwijs hebben opgedaan.

In de blogs lees je hoe leraren dilemma's en problemen ombuigen naar mogelijkheden, geven ze een inkijkje in nieuwe good practices en vertellen ze over positieve ervaringen.

>> slo.nl/thuisonderwijs/

Evaluatie vernieuwde beroepsgerichte programma's vmbo

Eindrapportage docenten en leerlingen - 2018-19

Liesbeth Pennewaard, Marloes Warnar, Bart Penning de Vries

Deze rapportage betreft de eindmeting van de driejarige monitoring en evaluatie onder docenten en leerlingen van de invoering van de nieuwe beroepsgerichte vmbo-examenprogramma's. Waar dat mogelijk en zinnig is, wordt een vergelijking gemaakt met de voorgaande metingen.

>> slo.nl/publicaties/

DE INHOUD VAN JE VAK(GEBIED) DOET ER TOE!

Wil je op de hoogte blijven van ontwikkelingen op het gebied van jouw vak of leergebied? Dan ben je bij SLO-vakportalen aan het goede adres. Je vindt er informatie over leerplankundige ontwikkelingen voor verschillende sectoren en krijgt zicht op de relevantie van deze ontwikkelingen. Publicaties, websites, onderzoeken, nieuws en aankondigingen zijn op deze website snel en makkelijk toegankelijk.

>> slo.nl/index-vakportalen/

10x10 is een inspiratieproduct bestaande uit 10 klassengesprekken van 10 minuten over (deelaspecten van) samenwerken en zelfregulering. In de 10 klassengesprekken komen alle onderdelen van de SLO-leerlijnen 'samenwerken' en 'zelfregulering' aan bod. In de werkperiode na het gesprek zoek je zelf naar kansen om met de besproken aspecten van die vaardigheden aan de slag te gaan.

> magazines.slo.nl/samenwerken-en-zelfregulering-vo/

10X10

HOE STAAT HET MET DE NIEUWE LEERWEG IN HET VMBO?

Hoe gaat die nieuwe leerweg in het vmbo er eigenlijk uit zien? De beroepsgerichte examenprogramma's van de gemengde leerweg krijgen er in ieder geval een vaste plek in.

Om te bepalen welke vakken/programma's nog meer worden aangeboden heeft SLO, samen met de VO-raad, de Stichting Platforms VMBO (SPV) en het Platform-TL een kader ontwikkeld.

Lees meer:

>> www.sterkberoepsonderwijs.nl/nieuwe-leerweg

10-14 onderwijs op video

Hoe kun je leerdoelkaarten inzetten voor 10-14 onderwijs? En hoe kan de leerling meer regie krijgen over het leerproces? Bekijk de video's om te zien hoe Spring High dit aanpakt voor moderne vreemde talen en mens en natuur. De video's van de andere leergebieden volgen aan het eind van 2020.

>> slo.nl/thema/meer/10-14-onderwijs/leerdoelenkaarten/

DANSAPEDIA

Menig kunstdocent kent 'm: de Dansapedia, met daarin een overzicht van dansbegrippen, danssoorten en dansgezelschappen.

Op veler verzoek is de informatie, die eerder te vinden was op de website DansTijd, in pdf-vorm beschikbaar gemaakt en verhuisd naar de SLO-website >> slo.nl/@15901/dansapedia/

SCHRIJFONDERWIJS EN TOETSING

Hoe geef je een complexe vaardigheid als schrijven een plek in je lessen Engels en Nederlands en hoe toets je die? Nieuwsgierig hoe collega's hun schrijfonderwijs vormgeven? Docenten Nederlands en Engels hebben er samen met SLO en Cito een special voor Van Twaalf tot Achttien over gemaakt.

Download de special:

>> slo.nl/thema/meer/leernetwerk-schrijfvaardigheid/

SLO-JAAROVERZICHT 2019

In dit jaaroverzicht een kijkje in de keuken van SLO. Je vindt er feiten en cijfers over ons werk maar interessanter zijn natuurlijk de projecten waarin we samen met onze partners en scholen werken aan curriculumontwikkeling. Lees over de projecten die volop in de belangstelling staan zoals een overgangsjaar tussen po en vo voor versnelde leerlingen en Curriculum.nu.

>> magazines.slo.nl/jaaroverzicht2019/

13 slo

Wie goed leest, leest graag, en andersom

slo 14

Nederlandse jongeren lezen steeds minder. Minder vaak, minder lang, minder lange teksten. Woordenschat en leesvaardigheid gaan achteruit. Daardoor functioneert onze jeugd minder goed op school en in de samenleving. De Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur adviseren leesmotivatie voorop te zetten en een leesoffensief te starten om jongeren weer aan het lezen te krijgen. Stichting Lezen en SLO ontwikkelden de website Lezeninhetvmb.nl en ondersteunde in het kader van Curriculum.nu het ontwikkelteam Nederlands, dat sterk inzet op een rijk taalcurriculum. En het Wellantcollege in Amersfoort laat zien hoeveel moois er in de praktijk al mogelijk is.

Begin 2019 vroeg de minister van OCW de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur advies over de vraag hoe het onderwijs kan bijdragen aan het bevorderen van leesmotivatie en leesvaardigheid, met als doel de kans op laaggeletterdheid te verkleinen. Karin Westerbeek maakt deel uit van het wetenschappelijk bureau dat de Onderwijsraad ondersteunt en leidde dit adviesproject. “Al gauw stelden we vast dat de adviesvraag breder moest worden geformuleerd. Het werd: wat moet er gebeuren om jongeren meer en beter ‘diep’ te laten lezen. Daarmee gaven we aan dat leesbevordering beslist geen taak is van het onderwijs alleen. Die verantwoordelijkheid ligt bij veel meer

partijen: bibliotheken, ouders, welzijnsorganisaties, gemeenten, provincies en het ministerie van OCW.”

Samenhangend beleid

Eind juni 2019 was het advies klaar. Titel: *Lees! Een oproep tot een leesoffensief*. De aanbevelingen zijn, in lijn met de bredere opvatting van de adviesaanvraag, gericht op alle maatschappelijke sectoren die met lezen en geletterdheid te maken hebben. Zo pleit de Onderwijsraad voor een krachtig en samenhangend leesbeleid. Karin: “Voor alle partijen, dus niet alleen het onderwijs, moet het vergroten van leesmotivatie een speerpunt zijn. Daarvoor zijn voorzieningen nodig die

bij alle leerlingen het diepe lezen stimuleren. En dat vraagt om extra financiële investeringen.”

Juist dat ‘diepe lezen’ is in verdrukking geraakt. In tegenstelling tot het oppervlakkige, gefragmenteerde lezen dat bij de nieuwe media hoort, vraagt het consumeren van boeken en langere artikelen om andere vaardigheden. Karin: “Als je het diepe lezen beheerst, heb je er meer plezier in en doe je het ook meer. En dat geldt andersom precies zo natuurlijk. Daarom is het belangrijk juist ook niet-lezers aan het lezen te krijgen. Bijvoorbeeld met teksten over onderwerpen die ze wél interessant vinden. En laat ze die gerust op hun iPad lezen, als ze dat prettig vinden. Gooi niet-lezers niet meteen in het diepe.”

Het onderwijs heeft een belangrijke taak in lees-promotie. Maar is dat niet juist een gevaar? Lezen is iets van school, school is saai, dus lezen is saai? “Dat is inderdaad een probleem. Toch blijkt het vaak te lukken als je een aanpak kiest die bij het kind past. Zo zien we dat het soms helpt als leerlingen eerst een stukje van een verfilmd boek zien. Dan worden ze nieuwsgierig naar de rest en gaan ze het boek lezen. Ook schrijvers-bezoeken op school werken vaak goed.”

‘We hadden geluk met de timing. Meteen na ons advies kwamen de PISA-scores’

Geluk

Hoe is de stand van zaken, een jaar later? Karin: “We hadden geluk met de timing. Meteen na ons advies kwamen de PISA-scores, die een nogal dramatische teruglopende leesvaardigheid van onze leerlingen lieten zien. OCW heeft meteen een werkgroep ingesteld met mensen uit zowel cultuur als onderwijs. Opdracht is het Leesoffensief verder te brengen. Verder zien we op lokaal en provinciaal niveau allerlei initiatieven. Ook veel bibliotheken zijn met het advies aan de slag gegaan.”

Uit de internationale PISA-cijfers blijkt inderdaad dat de leesvaardigheid van de Nederlandse jeugd harder achteruitgaat dan in andere landen. Het aantal kinderen dat het basisonderwijs niet haalt, is toegenomen van vijftien naar 24 procent. We horen zelfs bij de tien meest zakkende landen ter wereld. Gerdineke van Silfhout, leerplanontwikkelaar bij SLO, noemt enkele oorzaken: “Als een kind geheel zonder leeskilometers binnenkomt, kan school dat niet volledig compenseren. Daarnaast is er de digitalisering. Die leidt niet per definitie tot minder lezen, maar gaat wel ten koste van het diep lezen, dus het intensief lezen van langere

teksten. Uit de PISA-cijfers blijkt dat de daling van de gemiddelde leesvaardigheid in ons land niet zo zeer veroorzaakt wordt door goede lezers die zwakker worden, maar door zwakke lezers die nóg zwakker worden. En dan weet je waar de grootste klappen vallen. Op het vmbo. Daarom zouden we nu vooral dáár onze inspanningen op moeten richten.”

‘Kijk of je een tekst kunt inbedden in een groter, samenhangend geheel’

Leesdoel en tekstsoort

Gerdineke is namens SLO betrokken bij het ontwikkelteam Nederlands van Curriculum.nu. “Vergeleken met andere landen is het leesonderwijs in Nederland veel meer opgedeeld in los onderwezen onderdelen. In het vo gaat het om vrij lezen, begrijpend lezen, zeg maar teksten met vragen, en literatuuronderwijs. Het centraal examen in het vo is het lezen van zakelijke teksten. Literatuur wordt in het schoolexamen getoetst. In onze visie werken leerlingen met literaire en zakelijke teksten die inhoudelijk samenhangen vanuit een bepaald leesdoel, een uitdagende inhoud hebben en van goede taalkwaliteit zijn. Zodat ze tegelijkertijd hun kennis van de wereld, hun taalkennis en hun woordenschat uitbreiden. Dat geldt voor Nederlands maar ook voor de andere vakken. Kijk als docent of je de tekst kunt ondersteunen met andere materialen en dus kunt inbedden in een groter, samenhangend geheel. We zien ook hoe waardevol het is als vakdocenten, taalexperts, uitgevers en methodeschrijvers samenwerken bij de ontwikkeling van optimaal begrijpelijk én uitdagend leesmateriaal. En dan heb ik het over alle vakken. Bij aardrijkskunde en geschiedenis vindt evenveel taalontwikkeling plaats als bij Nederlands. Ik pleit daarom voor schoolbreed overleg over de manier waarop lesstof wordt aangeboden.”

15 slo

Fotografie: Jan Scharfman

Fotografie: Rita Tieleman

Quickscan

Hoe kun je zo'n afstemming op een niet al te ingewikkelde manier tot stand brengen of verder uitbouwen? "Een goede eerste stap of een nuttige pas op de plaats is de Quickscan *Succesfactoren* op de website *Lezen in het vmbo*, een initiatief van Stichting Lezen en SLO. Aan de hand daarvan kunnen scholen, óók havo en vwo, vaststellen hoe het staat met hun taal- en leesonderwijs. De vragen hebben betrekking op taalbeleid, docentgedrag, de lessen Nederlands, activiteiten en werkvormen, de boekencollectie, taalgericht lesgeven in de andere vakken, monitoren taal- en leesontwikkeling, lezen met extra ondersteuning en samenwerking binnen- en buiten de school. Zo krijg je helder waar je staat en welke stappen je nog kunt zetten."

'Iedereen heeft baat bij veel-lezende leerlingen'

Heel Wellant Leest!

Rita Tieleman is leraar Nederlands op Wellantcollege Amersfoort (vmbo/mavo). In januari 2017 is de school onder het motto *Heel Wellant Leest!* samen met Bibliotheek Eemland gestart met 'De Bibliotheek op School'. Doel: de leescultuur op school versterken door het volgen van een structureel programma gericht op vrij lezen. Rita: "Zoals op veel vmbo-scholen beginnen ook bij ons de leerlingen vaak met een leesachterstand. De meeste problemen met het lezen komen door een te beperkte woordenschat. Van vijftien minuten lezen per dag leer je duizend woorden per jaar meer. Dat zijn twintig extra nieuwe woorden in een week! Ook bij de vakken Mens en Maatschappij, wiskunde en Mens en Natuur leer je meer met een grote woordenschat. Dus iedereen heeft baat bij veel-lezende leerlingen. Daarom besteden we veel aandacht aan vrij lezen. Zowel in de onder- als in de bovenbouw starten we de lessen Nederlands met vrij lezen. Dit houdt in dat alle leerlingen aan het begin van de les tien minuten stil lezen in een zelfgekozen leesboek. Die tien minuten worden afgesloten met een stukje voorlezen en naar elkaar luisteren!"

Hoe krijg je leerlingen zover dat ze boeken gaan lezen? "Je moet vermijden dat ze gefrustreerd raken doordat ze het verkeerde boek pakken. Titel, voorkant, pictogram en onderwerp zijn daarom heel belangrijk. In onze schoolbibliotheek staan de boeken frontaal geplaatst, zodat de titel en de voorkant goed zichtbaar zijn. Daarnaast staan ze op onderwerp bij elkaar, zowel de leesboeken als de informatieboeken."

De Boekenshow

Heel Wellant Leest! heeft volgens Rita al veel moois opgeleverd. "In de introductieweek worden alle eerstejaars in de bibliotheek in Vathorst getraakteerd op De Boekenshow. Fragmenten uit boeken worden voorgelezen en leerlingen mogen raden uit welk boek het fragment komt. Elk jaar is er een Voorleeswedstrijd in alle brugklassen. Er wordt een workshop georganiseerd waarna leerlingen genomineerd worden die mee mogen doen aan de feestelijke finale met mooie prijzen. Alle leerlingen hebben een bibliotheekpas. Alle leerlingen uit de brugklas gaan een keer in de zes weken tijdens de les Nederlands naar de bibliotheek Vathorst om te lezen en een boek te lenen. Alle tweedejaars leerlingen gaan dit voorjaar op school in gesprek met een echte schrijver. Alle derdejaars leerlingen krijgen een workshop van een rapper." Hoe wordt de opbrengst van al deze leesinitiatieven bepaald? "Natuurlijk meten we hoe het gesteld is met het leesplezier, van wie leerlingen goede boekentips krijgen en welke onderwerpen zij het boeiendst vinden én of ze meer zijn gaan lezen. We doen dat door het houden van interviews met leerlingen en docenten. We zetten in op die punten waar de leesmotivatie dreigt af te nemen. Dat wordt vervolgens weer geëvalueerd. Zo is de spiraal van continu verbeteren een goede werkwijze voor een steeds beter lees klimaat." Belangrijkste tip voor collega's? "Neem contact op met de plaatselijke bibliotheek en vraag om hulp en deskundig advies. Mijn ervaring is dat de school de bibliotheek nodig heeft bij het streven om het leesbegrip en de leesmotivatie te bevorderen, anders-om geldt dat ook: de bibliotheek ontleent mede haar bestaansrecht aan veel lezende leerlingen voor nu en in de toekomst." □

Meer informatie

>> www.lezeninhetvmbo.nl
>> www.curriculum.nu

Jongeren leren om beter met geld om te gaan

Voor bijna een vijfde van de vijftienjarigen is omgaan met geld moeilijk (OESO, 2016). Dat geldt vooral voor jongeren in het praktijkonderwijs en vmbo bb-kb. Hun financiële vaardigheden zijn niet genoeg ontwikkeld. Het is een breed gedragen standpunt dat financiële geletterdheid een vaste plek krijgt in het onderwijs. SLO ontwikkelde op basis van de leerdoelen van het Nibud vier themakaarten, die gekoppeld zijn aan de executieve functies. Docenten kunnen deze kaarten gebruiken om hun lessen rond financiële geletterdheid vorm te geven.

Aisa Amagir, onderzoeker en lerarenopleider economie aan de Hogeschool van Amsterdam, doet promotie-onderzoek naar financiële geletterdheid onder jongeren. “Mijn onderzoek draaide om de vraag ‘welke effecten heeft financiële educatie op de financiële geletterdheid van jongeren’”, vertelt ze. “Uit mijn onderzoek blijkt dat vmbo-leerlingen een kwetsbare groep vormen. Ze beschikken over minder financiële kennis en onvoldoende financiële vaardigheden en vertonen minder verstandig financieel gedrag dan leerlingen uit de hogere onderwijsniveaus. Het is daarom belangrijk dat jongeren op school al leren omgaan met geld.” “Jongeren in het praktijkonderwijs en vmbo bb-kb hebben extra veel moeite met financiële zaken”, zegt Annette van der Laan, leerplanontwikkelaar SLO. “Ze denken bijvoorbeeld minder na voordat ze iets kopen. Ook in de snel veranderende digitale maatschappij hebben ze meer vaardigheden nodig om weloverwogen financiële keuzes te kunnen maken.”

Lessen vormgeven

Financiële geletterdheid is nog geen verplicht onderdeel in het huidige curriculum. José Lodeweges, leerplanontwikkelaar SLO: “In Curriculum.nu, de herziening van de doelen en inhouden van ons onderwijs, wordt bekeken waar financiële vaardigheden ondergebracht kunnen worden. Aspecten hiervan vinden we onder andere terug in de leergebieden Mens & maatschappij, Digitale geletterdheid en Rekenen & wiskunde. Om docenten in het praktijkonderwijs en vmbo bb-kb ook nu al te helpen met lessen rond financiële geletterdheid, ontwikkelde SLO verschillende producten. Dat deden we aan de hand van de leerdoelen en competenties van het Nibud.”

Themakaarten financiële geletterdheid

De leerdoelen van het Nibud zijn verdeeld in vier thema's: inkomsten verwerven, geldzaken organiseren, verantwoord besteden en voorbereid zijn op onvoorziene gebeurtenissen. Per thema zijn doelen beschreven in een doorgaande lijn voor vier leeftijdsgroepen. Het doelenoverzicht *Financiële geletterdheid in een doorgaande lijn* van SLO kunnen docenten gebruiken om financiële doelen te kiezen, die passen bij de ontwikkeling van hun leerlingen.

Annette: “Daarnaast maakten we vier themakaarten, die de Nibud-leerdoelen koppelen aan executieve functies. Executieve functies zijn de regelfuncties van de hersenen die zorgen voor doelgericht en efficiënt gedrag. Voorbeelden zijn impulsbeheersing, werkgeheugen en planning. Belangrijke vaardigheden voor het goed omgaan met geld.”

Executieve functies

José vult aan: “Per Nibud-leerdoel bekeken we op welke executieve functies een beroep wordt gedaan en die brachten we in kaart. Bij het Nibud-doel ‘de administratie op orde brengen’, zie je bijvoorbeeld dat werkgeheugen en organisatievermogen de belangrijkste functies zijn. We ontwikkelden bovendien kaarten over de elf executieve functies, met kenmerken van en tips voor leerlingen die deze vaardigheden niet goed ontwikkeld hebben. Met dit pakket kunnen docenten praktisch aan de slag.”

Lesprogramma Spaarwijs

De producten van SLO sluiten goed aan bij het onderzoek van Aisa Amagir. Op basis van haar onderzoeksbevindingen ontwikkelde ze het vmbo-lesprogramma *Spaarwijs*. “Spaarwijs bestaat uit acht lessen, die praktijk en theorie met elkaar verbinden”, zegt Aisa. “De rode draad is het opstellen en bereiken van een spaardoel. Bovendien nemen leerlingen opdrachten mee naar huis, om met hun ouders het gesprek over geld aan te gaan.” Spaarwijs is gebaseerd op de leerdoelen van het Nibud, net als de themakaarten van SLO. De executieve functies zijn ook in Spaarwijs belangrijk. Het lesprogramma draait om kennis, houding én gedrag. “Die holistische benadering is onmisbaar”, zegt Aisa. “Spaarwijs is nu uitgerold op zestien scholen en met succes: leerlingen geven aan meer te sparen en minder uit te geven. Spaarwijs en de themakaarten van SLO versterken elkaar zeker.”

E-zine met alle informatie

SLO heeft een e-zine ontwikkeld over financiële geletterdheid, de themakaarten en de executieve functies. Het e-zine is te vinden via www.slo.nl.

Spaarwijs is te downloaden van: www.wijzeringeldzaken.nl.

17 slo

Hoe staat het met Curriculum.nu?

De afgelopen maanden is er de nodige discussie geweest over Curriculum.nu. Hoe staat het er nu mee? En wat is de verwachting voor de komende tijd, ook in het licht van de coronacrisis? Een overzicht.

Binnen Curriculum.nu hebben leraren, schoolleiders en scholen samen de afgelopen jaren (intensief) samengewerkt aan de herziening van het curriculum. Dit deden zij samen met wetenschappers, vakverenigingen, curriculumexperts en diverse andere betrokkenen. De belangrijkste vragen daarbij waren: wat moeten de leerlingen in de toekomst kunnen en kennen? En hoe zorgen we ervoor dat het curriculum aansluit bij de behoeften van de samenleving en van het onderwijs zelf? Voor negen vak/leergebieden gingen negen ontwikkelteams aan de slag. Zij ontwikkelden voorstellen voor het herzien van het curriculum in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs.

Huidige kerndoelen verouderd

Curriculum.nu werd in 2017 ingesteld door de minister van OCW omdat het huidige curriculum te versnipperd, te vol en op onderdelen verouderd is: de kerndoelen

zijn al bijna 15 jaar niet opnieuw bekeken. Ook sluit het basis- en voortgezet onderwijs onvoldoende op elkaar aan. Bovendien geven leraren aan dat er bij te veel maatschappelijke problemen naar het onderwijs gekeken wordt. Daarom moeten er in het herziene curriculum duidelijke keuzes worden gemaakt.

Op 10 oktober 2019 overhandigden de negen ontwikkelteams van Curriculum.nu hun voorstellen aan minister Slob van OCW. Die bood de voorstellen op 9 december aan de Tweede Kamer aan, voorzien van een reactie van het kabinet op de voorstellen. Daarin gaf het kabinet onder andere aan dat de opbrengsten van Curriculum.nu de basis zijn om verder te werken aan de herziening van de kerndoelen, dat er al veel verbeterstappen zijn gezet, maar dat de overladenheid nog een aandachtspunt is. Ook benadrukte het kabinet het belang van de vrije ruimte voor scholen om zelf het onderwijs in te vullen.

Fotografie: Absolut fotografie

Kamerdebat op 5 maart

Vervolgens was het woord aan de Tweede Kamer, om zo een besluit te nemen over het vervolg van Curriculum.nu. In het Algemeen Overleg op 5 maart spraken zowel Kamerleden als de minister hun waardering uit voor het werk van de ontwikkelteams van Curriculum.nu. Maar er volgde ook een pittig debat, vooral over de inrichting van het vervolgproces om te komen tot een voorstel voor nieuwe kerndoelen en eindtermen. Het debat ging onder meer over het instellen van een permanente of tijdelijke curriculumcommissie, over het terugdringen van overladenheid en over de betrokkenheid van leraren. Aan het eind van het Kamerdebat werd afgesproken dat de minister met een (aangepast) voorstel zou komen voor het vervolgproces, dat er een Verlengd Algemeen Overleg zou worden gepland, waarna de kamer tot een besluit zou komen. Dat was op 5 maart.

Coronacrisis

Een week later bleek echter dat de verspreiding van het coronavirus in Nederland grote vormen aannam. Het kabinet en de Tweede Kamer richtten zich vanaf dat moment vrijwel volledig op het bestrijden van de crisis. Hierdoor zijn veel politieke besluiten tijdelijk opgeschoven, ook de besluiten over Curriculum.nu. Dit betekent dat onzeker is wanneer het vervolgtraject van start gaat en hoe dat er dan uit ziet. In de eerdere planning was het de bedoeling dat na de politieke besluitvorming het vervolgtraject in het voorjaar van 2020 zou starten: een traject waarbij de voorstellen

van Curriculum.nu zouden worden uitgewerkt tot kerndoelen en waarbij verder zou worden gewerkt aan het ontwikkelen van bouwstenen voor de bovenbouwvo als input voor de eindtermen. Door de coronacrisis loopt deze planning zeker vertraging op. Tegelijk blijft Curriculum.nu doorgaan met de voorbereidingen op het vervolgtraject.

Hoe nu verder?

Het is dus nog spannend hoe het vervolgtraject eruit komt te zien en wanneer dat van start gaat. Daarbij spelen tal van vragen. Hoe zorg je dat er een balans is in de samenwerking tussen de leraren en scholen, wetenschappers, vakdidactici en curriculumexperts? Hoe zorg je voor voldoende betrokkenheid van het onderwijsveld bij de ontwikkeling van de nieuwe onderwijsdoelen en eindtermen, terwijl je het veld tegelijk niet extra wilt belasten in tijden van Corona? En welke rol kan een curriculumcommissie spelen in het geheel?

Op de hoogte blijven?

Op het moment van schrijven van dit artikel was dit de laatste stand van zaken. Actueel nieuws is te vinden op [» www.curriculum.nu](http://www.curriculum.nu) en [» www.slo.nl](http://www.slo.nl). Of abonneer je op de nieuwsbrief van SLO: [» slo.nl/over-slo/nieuwsbrieven/](http://slo.nl/over-slo/nieuwsbrieven/)

SLO gaat verhuizen

Vanaf 1 juli 2020
kun je ons vinden op:

Stationsplein 15
3818 LE Amersfoort